

LUNDS
UNIVERSITET

Utvecklingsarbete i kolonialismens skugga

En postkolonial studie av Plans utbildningsstrategi

Hanna Rahlén

Mänskliga rättighetsstudier

Vårterminen 2013

Handledare: Lina Sturfelt

Abstract

Postcolonial studies is an academic theoretical field which often tend to have a strongly critical approach towards development organizations and their work and as a result the relation between the two fields is rather ambivalent. However, this paper will use postcolonial criticism as a tool to identify issues reproduced from the colonial era in an Education strategy which the organization Plan has developed. This will be the main focus of this paper. Initially an analysis of the discourse existing in the strategy will be done followed by a discussion demonstrating the importance of collaboration between the two fields.

By distinguishing issues of western norms, superiority and development intervention in Plan's education strategy this paper establishes that there are indications of a colonial discourse throughout the strategy.

Key words: Postcolonialism, development, education, colonial reproduction, discourse analysis, western norms.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	4
1.1 Syfte och frågeställning.....	5
1.1.1 Syfte.....	5
1.1.2 Frågeställning.....	5
1.2 Material och avgränsningar.....	5
1.2.1 Primär- och sekundärmaterial.....	5
1.2.2 Avgränsningar.....	6
1.3 Centrala begrepp.....	7
2. Teori, metod och tidigare forskning.....	8
2.1 Teori och tidigare forskning.....	8
2.1.1 Postkolonial teori.....	8
2.1.2 Bistånd i relation till postkolonialism – tidigare forskning.....	9
2.2 Metod	11
3. Analys av Plans utbildningsstrategi.....	12
3.1 Diskursanalys av strategins text.....	13
3.1.1 Plans överlägsna självbild.....	13
3.1.2 Västerländska normer.....	15
3.1.3 Utvecklingsinterventioner.....	17
3.2 Diskurs- och bildanalys av strategins bilder.....	19
3.3 Analysresultatet – en sammanfattning.....	23
4. Diskussion.....	23
5. Slutsatser.....	25
6. Sammanfattning.....	26
Referenser.....	28

1. Inledning

Listan över västerländska biståndsorganisationer som arbetar i utvecklingsländer som anses vara i behov av hjälp kan göras lång, en av dessa är till exempel Plan. Plan är en NGO som grundades i Storbritannien och som idag har en insamlingsverksamhet som är utbredd över 19 västerländska länder och deras verksamhet är fokuserad på 50 länder i Latinamerika, Asien och Afrika. Organisationens vision är: ”en värld där alla barn får möjlighet att förverkliga sina möjligheter i samhällen som respekterar människors rättigheter och värdighet”¹ Under år 2010 publicerade Plan en utbildningsstrategi vars syfte är att förbättra utbildningsmöjligheter och öka utbildningskvalitén för barn i Plan-länder och det är denna utbildningsstrategi som är föremål för den här uppsatsens undersökning utifrån ett postkolonialt perspektiv.²

Postkolonial teori är något som ofta ses motarbeta hela biståndsidén då teorin, som Maria Eriksson Baaz påpekar, menar att biståndsarbete reproducerar det koloniala arvet och därmed bibehåller liknande maktstrukturer mellan biståndsgivaren och mottagaren som fanns mellan koloniserarna och de koloniserade. Baaz menar, genom ett postkolonialt perspektiv, också att biståndsdiskursen återspeglar de stereotyper som skapades under den koloniala eran.³ På grund av det blir biståndsorganisationer ofta kritiserade av postkoloniala teoretiker och det är även i den riktningen som den här uppsatsen kommer att gå.

Genom en kritisk diskursanalys ska Plans utbildningsstrategi analyseras för att undersöka om den innehåller problem utifrån ett postkolonialt perspektiv. Den postkoloniala kritiken, som alltså ofta används mot biståndsidén, ska i den här uppsatsen användas som ett redskap för att identifiera vad som behöver förbättras med Plans utbildningsstrategi och slutligen leda till förslag på ändringar av den. Innan det sistnämnda kommer att genomföras ska en del kritik mot postkolonial teori lyftas fram för att tydligare visa hur viktigt det är att de båda parterna, postkoloniala teoretiker och biståndsarbetare, arbetar tillsammans.

1 Plan, *Om plan*, senast besökt 20130521, <http://plansverige.org/om-plan>.

2 Plan, *Education Strategy 2010-2013: Children and young people's right to education*, Plan Limited, Surrey, 2010.

3 Baaz, M E, ”Biståndets och partnerskapets problematik” i Mc Eachrane, M & Faye, L (red), *Sverige och de andra: Postkoloniala perspektiv*, Natur och Kultur, Falun, 2001.

1.1 Syfte och frågeställning

1.1.1 Syfte

Syftet med den här uppsatsen är att utifrån postkolonial teori undersöka vilka problem som kan identifieras i Plans utbildningsstrategi för att därigenom påvisa och diskutera det faktum att hjälporganisationer år 2013 fortfarande har koloniala drag inom sin verksamhet. Uppsatsen ska visa hur postkolonial teori på så sätt fungerar som ett verktyg för att identifiera problem inom en verksamhet och därmed underlätta utveckling i rätt riktning – från kolonialismen. Därför kommer även förslag på förbättringar av den utbildningsstrategi som Plan tagit fram kommer att göras.

Ett sekundärt syfte, som kan verka självklart, som också finns med uppsatsen är att sprida kunskapen om det som är uppsatsens syfte: att visa att kolonialismen biter sig kvar i dagens biståndsorganisationer. Det är extra viktigt eftersom postkolonialism syftar till att förändra de maktstrukturer som idag existerar som en konsekvens av kolonialismen.⁴

1.1.2 Frågeställning

Den centrala frågeställning som kommer att besvaras genom den här uppsatsen är: vilka problem kan identifieras i Plans utbildningsstrategi utifrån ett postkolonialt perspektiv?

1.2 Material och avgränsningar

1.2.1 Primär- och sekundärmaterial

Det primärmaterial som kommer att analyseras i denna uppsats är en utbildningsstrategi som organisationen Plan framställt under år 2010. Strategin beskriver Plans tre huvudsakliga mål för utbildning i de länder där de är aktiva: öka tillgängligheten av utbildning, förbättra utbildningskvalitén samt stärka utbildningsledningen. Denna strategi ska ha legat som grund för Plans arbete sedan 2010 och fram till i år, 2013, och är en broschyr som publicerats av Plan i Storbritannien. Broschyren är 16 sidor lång inklusive pärmarna och innehåller även bilder som också kommer att vara föremål för en mindre analys. Strategin är skriven som en redogörelse för

⁴ Young, Robert J.C., *Postcolonialism A Very Short Introduction*, Oxford University Press, New York, 2003, s. 2.

vad och hur Plan ska arbeta med utbildningsutveckling de följande åren efter strategins utformning och syftar till största del att delge bidragsgivare eller blivande sådana om sitt arbete, det kan alltså sägas att den här strategin är utformad och anpassad för att västerlänningar ska läsa den. Broschyren är skriven på engelska och kommer i de fall som den citeras behållas på sitt originalspråk för att undvika missförstånd och onödiga tolkningar. De resultat som Plan önskar att strategin ska utdela är bland annat att de länder där den används ska implementera relevanta lagar för utbildning, exempelvis Right to Education Act, att alla barn ska gå i och slutföra grundskolan samt att institutioner på olika nivåer arbetar mot de mål som Education for All, en rörelse inom UNESCO som syftar till bättre utbildning världen över, satt upp.⁵ Mer om varför just detta material valts och hur det avgränsats tas upp under rubriken avgränsningar längre ner i uppsatsen.

För att undersöka om koloniala idéer och tankesätt kan ses reproduceras i strategin kommer materialet att analyseras ur ett postkolonialt perspektiv. Det kommer att göras genom att postkolonial kritik appliceras på utbildningsstrategin med hjälp av en kritisk diskursanalys. Analysen kommer också att belysa vilka maktstrukturer som strategin utstrålar då det är en viktig faktor för kritiken. För att kunna genomföra detta har information och kunskap inhämtats från vetenskapliga artiklar och böcker som behandlar ämnena postkolonialism och bistånd men också andra akademiska böcker som beskriver användandet av diskursanalysen. Utöver det har också information insamlats från Plans, UNESCOs och Urs hemsidor.

1.2.2 Avgränsningar

Postkolonial teori, som i inledning och syfte nämnts som det perspektiv som kommer att användas i denna uppsats, är en utbredd teori med många olika inriktningar vilket innebär att avgränsningar har gjorts för användandet av den inom den här uppsatsen. Mer specifikt så kommer teorin användas utifrån vad tidigare forskning kring bistånds och postkolonialism visat. En tydlig mall och uppdelning för det kommer att presenteras under rubriken ”Teori och tidigare forskning”.

Trots att de flesta teoretiker inom det postkoloniala området oftast gör en historisk presentation av kolonialismen så är det inget som kommer att finnas i denna uppsats istället antas det att läsaren själv redan är insatt i vad kolonialismen är och vilken koppling postkolonialism har till den.⁶

⁵ UNESCO, *Education for All Movement*, senast besökt 20130521, <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-all/>, Plan, 2010.

⁶ För en kortare introduktion av kolonialism och postkolonialismens uppkomst som reaktion till denna rekommenderas introduktionskapitlet i Robert Youngs *Postcolonialism A Very Short Introduction*, s. 1-8.

Även kring uppsatsens empiriska material har avgränsningar gjorts. Plan är en organisation som arbetar inom många områden och som har mycket material publicerat på sin hemsida. Att välja ett material av Plan, som tidigare nämnts är en organisation som grundats i Storbritannien, är också intressant då Storbritannien tidigare var en stor kolonialmakt, kanske har det lett till en tydligare reproduktion av den koloniala diskursen eller tvärtom – en större medvetenhet om den. Just deras utbildningsstrategi valdes dock ut dels eftersom den behandlar ett ämne, utbildning, som är centralt för många biståndsorganisationer idag. Det är också något som ofta framhålls som en grundläggande mänsklig rättighet som ligger till grund för uppfyllandet av andra rättigheter. En annan anledning till valet är för att den utgör ett tydligt exempel på hur idéer från kolonialismens era reproduceras, särskilt då utbildning var ett mycket vanligt argument från kolonistörernas sida under kolonialismens tid. Det i sin tur kommer att ge läsaren en tydligare bild av problemen vilket är viktigt för att ge läsaren en djupare förståelse för problematiken och därmed underlätta förändring. Plan har även ett ”School improvement program”⁷ som hade varit ett intressant underlag för analys men då strategin är något mer aktuell och mer omfattande valdes den istället. Något som också är viktigt att ha i åtanke är att uppsatsen är begränsad till att endast handla om just utbildningsstrategin och dess utformning. Eftersom strategin även är en riktlinje för Plans arbete kommer analysen även inkludera hur den påverkar Plans arbete, utefter strategin, i praktiken. Uppsatsen kommer alltså inte att beröra någon annan aspekt av organisationens arbete.

Valet av metod har också gjorts efter snäva avgränsningar och landade i en kritisk diskursanalys utefter Faircloughs modell som syftar till att identifiera maktstrukturer utifrån diskurser, mer om det kommer att presenteras under rubriken ”Metod”.⁸

1.3 Centrala begrepp

Teoriavsnittet som följer här nedan kommer att innehålla en del begrepp som kommer vara återkommande och betydande för uppsatsens syfte och därför följer här en förklaring av dessa för att undvika missförstånd eller andra tolkningar än de som redan gjorts för uppsatsens kontext. Begrepp som ”tredje världen” och ”utvecklingsländer” används trots att dessa är begrepp kan ses som reproduktioner från den koloniala eran. Detta görs för att betona det faktum att Plans

7 Plan, *The school improvement program*, 2004, senast besökt 20130523, <http://plan-international.org/about-plan/resources/publications/education/the-school-improvement-program>

8 Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red), *Textens mening och makt metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2005, s. 321-326 och s. 340.

utbildningsstrategi innehåller koloniala drag då det endast är i dessa länder de är aktiva.

Utveckling – I denna uppsats används ordet utveckling till största del för att beskriva en förändring av ett utvecklingsland i riktning mot ett västerländskt samhälle men det kan också användas för att beskriva en förändring av något annat som då kommer att förstås i sitt sammanhang.

Utvecklingsarbete/biståndsarbete – Med utvecklingsarbete eller biståndsarbete, som används som synonym till det första, menas det arbete som utförs av NGO:er i länder för att dessa ska utvecklas och nå samma nivå som västerländska samhällen, genom att exempelvis upprätta skolor, läkarvård, olika former av infrastruktur eller försök till att öka jämställdhet. I vissa fall menas utvecklingsarbete som något generellt för alla hjälporganisationers arbete och i vissa fall menas just Plans arbete, även det kommer att kunna utläsas av kontexten.

Stereotyp/-er – För den här uppsatsen innebär stereotyp eller stereotyper hur någon, något eller några generellt uppfattas eller framställs genom en särskild diskurs till exempel.

Tredje världen – Tredje världen syftar i den här texten till utvecklingsländer inom världsdelarna Afrika, Asien och Latinamerika.

Västerländska normer – Med västerländska normer menas vad som är typiskt västerländskt så som kultur, samhällsstruktur, utbildningsstruktur och värderingar. Typiskt för västerländsk utbildning är det enorma fokus som ligger vid den och vikten av att denna innehåller till exempel vetenskapliga ämnen så som fysik, kemi och matematik. En annan västerländsk norm är till exempel den demokratiska samhällsstrukturen.

2. Teori, metod och tidigare forskning

2.1 Teori och tidigare forskning

2.1.1 Postkolonial teori

Teorin för den här uppsatsen kommer att vara postkolonialism som är en teori som uppstått som en motreaktion till kolonialismen och som vänder hela det koloniala konceptet uppochner. Postkolonial teori är ett sätt att spegla de kolonialiserades syn på kolonialismen och syftar till att beskriva relationen mellan västerländska och icke västerländska länder för att uppmärksamma och försöka hindra reproduktionen av det koloniala arv som kolonialtiden lämnat efter sig. Robert Young,

postkolonial kritiker och professor vid University of Oxford, menar att postkolonial teori innehåller enormt många perspektiv och därför kommer det nedan presenteras en rad olika synvinklar och angreppssätt som olika författare på ämnet framfört. Det är sedermera dessa som kommer användas i analysen.⁹

2.1.2 Bistånd i relation till postkolonialism – tidigare forskning

Valet av tidigare forskning, som också kommer vara det som i uppsatsens analys relateras till och byggs vidare på, har valts och avgränsats till teorier som behandlar bistånd i form av utvecklingsarbete som sedan sätts i relation till postkolonial kritik. Anledningen till att just den kombinationen valts ut är för att denna uppsats ska följa i samma spår. Utöver det så har en källkritisk överläggning gjorts för att resultera i teorier som är trovärdiga. Resultatet av uppsatsens analys kommer sedan att ställas i relation till denna tidigare forskning för att avgöra om Plans utbildningsstrategi faller in i det koloniala mönster som teorierna beskriver eller inte.

Maria Eriksson Baaz, forskare inom globala studier vid Göteborgs universitet, hävdar i sin studie, där hon ur ett postkolonialt perspektiv utvärderar svenska biståndsorgan, att dagens biståndsorganisationer reproducerar den koloniala diskursen bland annat genom att använda sig av vad hon kallar för partnerskapsterminologi. Med det menar hon att biståndsorganisationer ser sig själva som en samarbetspartner med de länder som de är aktiva i och att partnerskapet ska skapa en jämlikhet mellan organisationen och biståndsmottagaren. Baaz menar dock att det finns en inneboende maktstruktur i de existerande biståndsrelationerna eftersom biståndsgivarna hela tiden har en ekonomisk makt över mottagaren vilket då innebär, enligt Baaz, att när givaren och mottagarens mål motarbetar varandra så spelas spelet efter givarens regler. Författaren framhåller också att partnerskapet syftar till att aktivera mottagaren och motivera dem till att ta ett eget ansvar för det egna samhälles utveckling, en utveckling som ska ske i samma riktning som det västerländska samhället och menar att det har sina rötter i den koloniala eran.¹⁰

John Biggs, utvecklingsarbetare, och Joanne Sharp, professor i geografi vid University of Glasgow, kan ofta ses samarbeta i diverse artiklar som behandlar postkolonialism och utvecklingsarbete. I en av dessa gemensamma artiklar, *Indigenous knowledges and development: a postcolonial caution*, kritiserar författarna utvecklingsarbete utifrån ett postkolonialt perspektiv och menar, i linje med Baaz, att utvecklingsarbete idag snarare konserverar de koloniala attityderna än bryter sig loss från dem.¹¹ I samma artikel framhåller Biggs och Sharp att västerländska

9 Young, 2003, s. 1-7

10 Baaz, i Eachrane & Faye (red), 2001, s.159-175

11 Biggs, John & Sharp, Joanne, "Indigenous knowledges and development: a postcolonial caution" i *Third World*

biståndsorganisationer endast lyssnar på de rop om hjälp som hamnar inom det västerländska paradigmet, det vill säga att de bara tar till sig vad mottagarparten önskar om det passar in i den västerländska diskursen och leder mot det utvecklingsmål som redan är förutbestämt av organisationen. Det kan, enligt Biggs och Sharp, handla mycket om materiell och teknisk hjälp och inte alltid så mycket av det som egentligen önskas. Författarna menar att det därför är viktigt att biståndsorganisationer och deras västerländska normer sätts åt sidan och att man istället lyssnar, tar till sig och sträcker ut sig mot mottagaren av hjälpen.¹²

Arturo Escobar är en socialantropolog som är aktiv inom områden som postmodernism och utvecklingsarbete. I sin bok, *Encountering development: the making and unmaking of the third world*, presenterar han en rad intressanta resonemang kring utvecklingsarbete ur ett perspektiv som går hand i hand med postkolonial teori och kritik. Enligt Escobar speglar utvecklingsdiskursen en vilja att sprida västerländska normer och värderingar och han menar att utvecklingsarbete influerats av den våg av modernism som sköljde in över väst i mitten av 1900-talet. Konsekvensen av det, hävdar Escobar, är att biståndsarbetare jobbar för att tredje världen ska anamma dessa värderingar och det västerländska utvecklingskonceptet genom att till exempel etablera skolor som förmedlar ”rätt” värderingar eller att utveckla infrastrukturen i det aktuella landet.¹³ Författaren använder ordet utvecklingsintervention för att beskriva biståndsarbete och menar att utvecklingsdiskursen egentligen är ett sätt att sprida den västerländska hegemonin över världen.¹⁴ Slutligen hävdar Escobar att utvecklingsarbete bygger på ojämlikhet och menar med det att tredje världen, de andra, de som skiljer sig från väst, måste vara underutvecklade för att konceptet ska hålla. Det resulterar i en inneboende diskriminering av mottagaren i relationen mellan denne och utvecklingsorganisationen som i sin tur ser till att bibehålla en separation mellan de båda.¹⁵

Mark Duffield, tidigare professor och direktör för centret för global osäkerhet vid Bristols universitet, menar att det finns en post-interventionell relation, som en konsekvens av kolonialismen, mellan biståndsgivare och mottagare som ofta rättfärdigas och styrs av utvecklingsargument. Han menar att biståndsorganisationer, genom utvecklingsargument, kan övervaka utvecklingsutförandet i ett land på en administrativ nivå och han hävdar att detta är något som är en tydlig återspeglning av det koloniala styret i diverse länder inom den tredje världen. Duffield framhåller också att västvärlden försöker införa egna värderingar och sätt att leva på

Quarterly, Vol 25, No 4, 2004, s. 662

12 Biggs & Sharp, *Indigenous knowledges and development: a postcolonial caution*, s. 666

13 Escobar, Arturo, *Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World*, Princeton University Press, Princeton N.J., 1995, s. 43.

14 Escobar, 1995, s. 42.

15 Escobar, 1995, s. 53-54.

genom att infiltrera den underutvecklade tredje världen, till exempel genom att lära ut demokrati och andra typiskt västerländska normer.¹⁶

2.2 Metod

Metoden för den här uppsatsen, som nämnts i inledningen, kommer att vara en kritisk diskursanalys. Som nämnts i avgränsningar så kommer det att handla om Faircloughs modell som ser diskurser i tre dimensioner: som text, som diskursiv praktik och som social praktik.

I den första dimensionen av diskurs, det vill säga diskurs som text, analyseras textens uppbyggnad rent språkligt och det blir en väldigt lingvistisk analys. I den här uppsatsen kommer detta göras som en ytligare version och denna dimension kommer snarare handla mer om hur Plans utbildningsstrategi är skriven utifrån språkbruket, alltså vilka ordval och till och med bildval som har gjorts vid utformningen av strategin.

Den andra diskursdimensionen, diskursiv praktik, innebär en analys av hur texten produceras, distribueras samt konsumeras alltså egentligen en analys av ett materials uppkomst och vem målgruppen är. För vem, varför och hur Plans utbildningsstrategi är utformad är en viktig bit för att förstå en del av problemen med den.¹⁷

Den tredje dimensionen kallas för social praktik och en analys av denna innebär att diskursen kopplas till makt och ideologi. Det gör att analysen vidgas lite då den måste ses i ett sammanhang och därmed relateras till andra diskurser.¹⁸ I det här fallet innebär det en jämförelse av biståndsdiskurs och kolonial diskurs. Frågor som ”kan kolonial diskurs ses reproduceras i biståndsdiskursen?” eller ”kan biståndsdiskursen även ses som maktdiskurs?” kan ställas till materialet.

En mindre analys kommer också att göras av strategins bildinnehåll för att kortfattat kartlägga vad de förmedlar och hur de bidrar till förståelsen av texten. En blandning av diskursanalys och bildanalys kommer att appliceras på materialet, dock kommer diskursanalysen endast användas mycket ytligt för att koppla bilderna till den diskurs som utbildningsstrategins text förmedlar. I och med bildanalysen kommer frågor om motivet kommer att ställas, vad föreställer det? Om motivet är en person, vad gör personen i bilden? Hur är bilden tagen, uppifrån, underifrån

16 Duffield, Mark, *Development, Security and Unending War: Governing the World of Peoples*, Polity, Cambridge, 2007, s. 29-30

17 Bergström & Boréus (red), 2005, s. 322

18 Bergström & Boréus (red), 2005, s. 322

eller rakt framifrån? Varför har just den här bilden valts ut?¹⁹ Som grund för bildanalysen kommer URs hemsida och Göran Segeholms, lärare inom visuell kommunikation vid högskolan i Jönköping, bok *"Konsten att ta vinnande bilder"* användas. En anledning till att även bilderna kommer att vara en del av analysen är att de är mer känslomässigt engagerande än själva texten och därför kan de innehålla tydligare och på ett djupare sätt vara kolonialt reproducerande. Resultatet av bildanalysen kommer sedan att kopplas till den diskurs som analyserats samt granskas ur ett postkolonialt perspektiv.

3. Analys av Plans utbildningsstrategi

Plans utbildningsstrategi har, som tidigare nämnts, som syfte att förbättra utbildning i sina samarbetsländer. I det här avsnittet kommer själva innehållet i strategin undersökas på djupet. Språkbruket kommer att analyseras genom att lyfta ut specifika val av ord och uttryck som genererar en särskild bild eller uppfattning till läsaren. Vem läsaren av strategin är och hur den producerats kommer att få betydelse i relation till de ordval som gjorts i strategin. De bitar som väljs ut kommer även att jämföras med kolonial diskurs med hjälp av den valda teorin. Därefter kommer strategins medföljande bilder att analyseras genom en blandning av diskurs-och bildanalys och utfallet av den kommer sedan att jämföras med kolonial diskurs på ungefär samma sätt som texten och framförallt i relation till den.

För att göra analysen så tydlig som möjligt är den indelad i underrubriker. Under "Diskursanalys av strategins text" kommer språkbruket att analyseras och för att tydligt göra detta kommer språkbruket delas in i olika kategorier som presenteras under den just nämnda rubriken. Avsnittet därefter kommer att behandla bildanalysen.

¹⁹ UR, *Så kan du analysera bilder och rörligt material*, senast besökt 20130521, <http://www.ur.se/Tema/Kallkritik-genomskada-mediebruset/Bildkritik/Bildanalys>

3.1 Diskursanalys av strategins text

3.1.1 Plans överlägsna självbild

Den diskurs, det språk, som Plan använder för att beskriva den egna rollen i arbetet för att föra utbildningsutvecklingen framåt i sina samarbetsländer utstrålar en överlägsenhet och enorm tilltro till den egna kunskapen om vad som är rätt och bra. Plan menar, till exempel, att utbildningen i deras samarbetsländer, vid tidpunkten för strategins utformande, inte förmedlar relevant kunskap och att många elever inte ens uppnår ett minimum av de kompetenser som krävs.²⁰ Den utvärderingen sker dock utefter de västerländska normer som organisationen är uppbyggd på och den kunskap som de anser vara relevant är sådan som lärs ut i det västerländska samhället, exempelvis matte och vetenskapliga ämnen som fysik och kemi.²¹ Genom att använda den typen av diskurs nedvärderas mottagarländernas förmågor och kunskaper vilket skapar ett behov av Plans närvaro och arbete. Samma typ av retorik kan kännas igen från den koloniala eran när kolonistörerna hävdade att urinvånarna i deras nya koloni var vildar som behövde läras upp och civiliseras. Detta är ett även ett exempel på något som går i linje med vad Arturo Escobar identifierar som ett problem som biståndsorganisationer brottas med. Han menar att om en situation inte kan passas in i, till exempel, det västerländska paradigmet så är allt som kan utläsas av den kaos och problem som behöver rättas till.²²

Utöver det som just nämnts ger strategins diskurs ett sken av Plans överlägsenhet genom att organisationen uttrycker sig såhär: ”We will adress the institutional and systemic causes of acces quality and education governance issues”²³ och ”Plan will[...] complement their initiatives to improve education”²⁴. Citaten visar på hur Plan menar att *de* ska identifiera problem och inte Plan i samarbete med landet i fråga vilket även det sänder ut en bild av att Plans samarbetsländer behöver hjälp eftersom de inte, enligt strategin, verkar klara av det själva. Att använda ”We” och mena den egna organisationen skapar en vid klyfta mellan biståndsgivaren och mottagaren som styrker den inneboende diskriminering som Escobar menar att biståndsorganisationer upprätthåller. Dessutom ska Plan också komplettera initiativ från regering och institutioner, något som också utger Plan för att vara bättre vetande än samarbetslandet. Precis som Biggs och Sharp tar upp i sin artikel så blir det som att Plan har en förutbestämd mall för vad som bör utvecklas och infiltreras i deras

20 Plan, 2010, s. 6.

21 Plan, 2010, s. 13.

22 Escobar, 1995, s. 56-60.

23 Plan, 2010, s. 9.

24 Plan, 2010, s. 9.

mottagarländer och gör detta genom att själva identifiera problem och sedan behålla sitt inflytande genom att styra initiativ till förändring från andra parter. Även detta har en tydlig koppling till den koloniala diskursen där det var koloniserarna som fastställde problem och sedan åtgärdade dessa på eget vis utan att konsultera detta med de som, enligt de kolonialiserande, hade problemet.

Genom att vilja att initiativ för att öka utbildningskvaliteten ska riktas mot och gå hand i hand med egna tidigare framtagna kampanjer som rör utbildning, till exempel "Learn without fear" och "Because I'm a girl", fortsätter Plan att syfta till sin egna överordnade ställning och överlägsna kunskap.²⁵ Det återspeglar åter igen vad Biggs och Sharp menar när de hävdar att biståndsorganisationer gärna hjälper så länge det handlar om hjälp som kan identifieras inom det egna paradigmet. Plans sätt att vilja styra upp initiativ och i sin tur utvecklingsriktningen är ett bevis på just det.

Ytterligare något som tyder på samma sak är hur Plan uttrycker sig när det handlar om att utveckla kursplaner och läromedel i respektive land. Plan menar att de samarbetar med regeringarna för att, "ensure" som de uttrycker sig, alltså försäkra sig om att skolmaterialen är adekvata och fria från stereotyper.²⁶ Den typen av diskurs förmedlar en förtroendebrist för samarbetsländernas förmåga att utföra en tilldelad uppgift, som att de inte kan göra det bra nog utan behöver biståndsorganisationens hjälp och kunskap. Det är också en diskurs som är en typisk reproduktion från kolonialtiden då förtroendet för urinvånarna i kolonierna i princip var lika med noll och där man rättfärdigade handlingar och inblandningar genom att hävda att man endast gjorde det för att försäkra sig om att saker och ting gick rätt till.

Plan menar att förbättra skolledning, tillgänglighet och kvalitet på utbildning i samarbetsländerna är en bra bit på vägen mot de mål som innefattas i Education for All men framhåller också att det krävs mer för att tillförsäkra att målen verkligen uppföljs. Därför menar Plan att man måste ta reda på hur "... learning helps them to be responsible and active citizens"²⁷ och syftar till barnen i samarbetsländerna. Plan menar alltså att utbildning av rätt kvalitet ska göra elever i deras partnerländer till ansvarsfulla och aktiva medborgare. Diskurs av detta slag kan återfinnas i Baaz studie där hon menar att partnerskapet mellan ett biståndsorgan och biståndsmottagaren ofta syftar till att försöka aktivera och motivera mottagarparten till att ta eget ansvar för sitt samhälle, en typ av diskurs som hon också hävdar härstammar från kolonialismens tid. Under den koloniala eran användes ofta argument av samma karaktär för att rättfärdiga agerande i kolonier.

25 Plan, 2010, s. 11.

26 Plan, 2010, s. 11.

27 Plan, 2010, s. 8.

Ytterligare argument där Baaz så kallade partnerskapsterminologi kan ses i Plans utbildningsstrategi är där organisationen ställer krav på regeringarna i respektive samarbetsland.²⁸ Exempelvis så kräver Plan att regeringar måste stötta, skydda och uppfylla barns rättigheter till utbildning utan diskriminering och man vill också att utbildning ska vara kostnadsfritt inom en rimlig period.²⁹ Krav som Plan kan ställa på grund av de maktstrukturer som Baaz identifierar i ett sådant här partnerskap. Makten gör att mottagarparten måste vika sig för biståndsorganisationens krav för att bibehålla relationen dem emellan.³⁰

Sammanfattningsvis kan en förståelse för denna västerländska biståndsdiskurs göras genom att se till hur denna utbildningsstrategi arbetats fram. ”Finally we would like to thank all of Plan's colleagues and friends in other organisations who reviewed the draft version of this strategy and provided valuable inputs.”³¹ Plan har alltså själva arbetat fram en strategi genom att utvärderingar och granskningar av det egna arbetet för utbildning i sina samarbetsländer, interna överläggningar, analyser av globala utbildningstrender samt jämförelser med andra liknande organisationer.³² Utöver det har, som citatet förmedlar, andra NGO:er utvärderat deras framtagna strategi. Inte någonstans nämns det att strategin framställts i *samarbete* med mottagaren av denna strategi utan den bygger rakt igenom på västerländska värderingar och normer. Dessutom har den endast utvärderats av organisationer som gör samma saker som Plan vilket minskar chansen för nya perspektiv på strategin. Inte heller har utvärderingar gjorts av hur mottagarparten anser att Plans arbete för utbildning i deras land har varit eller fungerat utan istället har man bara sett till Plans egna tidigare arbete. Strategin består rakt igenom av en biståndsdiskurs som framhåller en hyllning av Plans kunskaper och västerländska normer. Under nästa rubrik kommer just västerländska normer att lyftas ut ur strategin för granskning.

3.1.2 Västerländska normer och partnerskapsdiskurs

Mark Duffield menar, som tidigare nämnt, att biståndsarbete går ut på att infiltrera västerländska normer i de länder som är mottagare av deras bistånd. Detta är något som kan ses i Plans utbildningsstrategi, bland annat skrivs det att man vill skapa ”democratic spaces”³³ och att organisationen ska stötta och assistera olika institution som använder ett demokratiskt arbetssätt.³⁴ Demokrati är, precis som Duffield framhåller, ett västerländskt skapat system och att detta är något

28 Plan, 2010, s. 8.

29 Plan, 2010, s. 8.

30 Baaz, i Eachrane & Faye (red), 2001, s. 165.

31 Plan, 2010, s. 4.

32 Plan, 2010, s. 14.

33 Plan, 2010, s. 4.

34 Plan, 2010, s. 12.

som biståndsorganisationer vill influera och stötta sina mottagarländer att använda samt även i vissa fall också skapa demokrati åt länderna visar på tydlig reproduktion av kolonial diskurs eftersom det under den koloniala eran fungerade som så att västerlänningar försökte tvinga sina kolonier att leva efter väst regler och system.

Plan hävdar också i sin strategi att eftersom omvärlden har blivit mer fokuserad på utbildning och kunskapsbaserad ekonomi och i och med globaliseringen så har kraven på utbildning ökat vilket är en av anledningarna, menar organisationen, till att utbildning i deras samarbetsländer måste förbättras.³⁵ Globalisering, som är en del av den västerländska våg av modernism och utveckling som Escobar lyfter fram, är en av anledningarna till att Plans samarbetspartners är länder som kallas underutvecklade. Här använder Plan västerländska normer för att peka på skillnaden mellan väst och tredje världen och på så sätt också skapa ett behov av förändring i en västerländsk riktning. Det går att urskilja ur denna bistånds- och utvecklingsdiskurs som Plan använder att den konsekvens av den västerländska modernismen som Escobar lyfter fram också passar in på Plan. Det vill säga att organisationens arbetare verkar jobba för att sprida västerländska värderingar.

Ännu ett bevis på det ovan nämnda är detta citat: "we will support with infrastructure, curriculum, learning materials, teacher training [...] where inadequate or lack of support contributes to the denial of the education rights of children [...] when the process of providing the support empowers children"³⁶. Citatet visar en del av vad Plan kommer att bidra med för att utveckla utbildning i respektive partnerland och det kan ses att många av de bitarna är sådant som är centralt för den västerländska kulturen. Ett exempel är infrastruktur som är något som faller inom det västerländska paradigmet och därför tilltalar organisationen att hjälpa till med som Biggs och Sharp beskriver i sin artikel. Även Escobar hävdar att infrastruktur, till exempel, är centralt för västerländskt utvecklingsarbete. Citatet är således ett exempel som verkligen visar på hur Plan använder sig av västerländsk utvecklingsdiskurs som de utvalda teoretikerna anser vara en diskurs som gärna reproducerar den koloniala diskursen. Andra bitar av citatet som är intressanta är till exempel varför Plan ska bidra med en kursplan och inte institutioner i det specifika landet eller hur och varför Plan ska kunna avgöra när stödet för barns utbildning är otillräckligt eller inte existerar.

En av Plans huvudsakliga åtgärder för att förverkliga lika tillgång till utbildning i sina samarbetspartners länder är att stötta lokala, nationella och globala initiativ och kampanjer för Education for All.³⁷ Den typen av åtgärd grundar sig i den partnerskapsstrategi som Baaz går djupare in på i sin studie. Det kan ses eftersom Plan här framhåller att deras stöd infinns mot att

35 Plan, 2010, s. 6.

36 Plan 2010, s. 9.

37 Plan, 2010, s. 10.

samarbetsparten på olika nivåer arbetar mot samma mål för utbildning som Plan. Återigen använder Plan sig av den överlägsna makt som de besitter i relationen mellan dem och de länder som de arbetar i. Det kan också noteras att UNESCO, som är grundare av Education for All, är en gren av det västerländskt skapade FN.

”Work with families and communities to claim an acceptable and adaptable education system aligned with the culture of children and young people, particularly in those contexts where ethnic, religious or linguistic minorities or persons of indigenous origin live.”³⁸ Citatet utstrålar en kulturmedvetenhet från Plans sida vilket är positivt ur en postkolonial synvinkel, problemet som dock finns med strategin är att detta är, på sida 11 av 16, första och enda gången som Plan ens använder ordet kultur. I övrigt bygger strategin helt enkelt bara på Plans värderingar utan någon anpassningsmarginal och i nästan alla fall som organisationen nämner ett samarbete med länderna i fråga finns det oftast krav ställda på ländernas regering för att samarbetet ska inledas, ett exempel på det nämndes i stycket över där Plan erbjöd sitt stöd för lokala, nationella och globala initiativ och kampanjer för att främja utbildningsutvecklingen om dessa initiativ och kampanjer gick i linje med de mål som Education for All tagit fram. Även detta visar på att partnerskapsterminologin finns med i Plans strategi. Genom att inte ta hänsyn till de olika kulturer som existerar i respektive land görs alla försök till utveckling på Plans villkor. Även om viss kulturanpassning visar sig i citatet ovan kan det ändå poängteras att hur strategin än anpassas så är den grunden för all utveckling av skola och utbildning som ska genomföras av Plan och strategin är redan fastställd när biståndsarbetare kommer ut i fält. Även detta faktum gör att Plan har ett förutbestämt tillvägagångssätt vilket innebär, tack vare Plans överlägsna maktposition, att utvecklingen kommer att ske enligt Plans riktlinjer eller inte alls och det blir precis som Biggs och Sharp framhåller, att mottagarparten blir utsatta av ett redan färdigt koncept från biståndssidan vilket de helt enkelt måste acceptera för ett fortsatt samarbete.

3.1.3 Utvecklingsinterventioner

Teoretikerna Escobar och Duffield sammankopplar båda i sina böcker orden bistånd och intervention. Escobar kallar sammanslagningen för utvecklingsintervention medan Duffield snarare menar att biståndsarbetare jobbar som om det vore en överlämningsfas efter en intervention. I detta avsnitt av analysen kommer exempel på hur detta kan ses i Plans utbildningsstrategi lyftas fram.

Bland andra så är Plans syfte att ”...improve and increase Plan's influence on national and

38 Plan, 2010, s. 11.

international policies and practicies in education”³⁹. Citatet visar ganska tydligt att organisationen vill blanda sig i vad och hur stater, till exempel, sköter utbildningsorganet, dess utformning och vad det förmedlar. Genom att påverka utbildningsorganen i samarbetsländerna kan Plan sprida västerländska normer och värderingar och att vilja ha mer av detta inflytande bekräftar vad Escobar hävdar när han framhåller att utvecklingsarbetare styrs av en vilja att sprida den västerländska hegemonin över tredje världen vilket åter igen är en reproduktion av syftet med den koloniala diskursen.

”To enable people to have a voice and influence their own development, Plan will support the building of civil society through networks and social movements.”⁴⁰ Utifrån det här citatet kan det utläsas att Plan önskar mer inflytande än det som bara gäller utbildning. Det är intressant hur organisationen motsäger sig själva i detta citat då de i första delen av meningen vill att människorna i deras samarbetsländerna ska våga uttrycka sin vilja och influera deras egen utveckling medan de i nästföljande del hävdar att Plan ska stötta uppbyggnaden av samhället genom olika nätverk och sociala rörelser. Att vilja intervensera i en stats medborgares sätt att bygga upp sitt samhälle är ett tydligt exempel på hur kolonial diskurs reproduceras i Plans utbildningsstrategi. Genom att använda ordet ”enable”, som betyder att möjliggöra något för någon, framhåller Plan att deras partnerländer behöver dem för att kunna styra sin egen utveckling eftersom Plan först måste göra det möjligt för människorna i dessa länder att kunna bestämma sin egen utveckling. Detta är också ett tydligt exempel på det som Baaz hävdar i sin studie av bistånd ur ett postkolonialt perspektiv, att biståndsorganisationer genom sin partnerskapsdiskurs, som Baaz menar i allra högsta grad reproducerar den koloniala diskursen, vill få människor i samarbetsländerna att på egen hand fortsätta den utveckling som organisationen önskar för länderna.

Ett annat tydligt exempel på att diskursen i Plans utbildningsstrategi stöttar det som Escobar kallar för utvecklingsinterventioner är att deras, enligt strategin, huvudsakliga åtgärder för att utveckla utbildningsorganet, inklusive dess ledning och system, bland andra är att de yrkar för att regeringarna i respektive samarbetsland ska instifta nationella utbildningslagar och medborgarstatut som definierar ansvarsområden för utbildningsområdet. Dessutom hävdar Plan att de ska stötta UNESCO och bidragsgivares initiativ till förbättring av skolsystemets styrning.⁴¹ Plan vill alltså, efter vad som kan utläsas ur diskursen i strategin, lägga sig i varje enskild suverän stats lagstiftning och dessutom stötta andra parter med samma syfte. Precis som Duffield framhåller i sin bok, så är detta ett sätt för Plan att styra samarbetsländernas utveckling på en administrativ nivå.

39 Plan, 2010, s. 4.

40 Plan, 2010, s. 9.

41 Plan, 2010, s. 12.

Diskursen som Plan använder i strategin uppmanar också andra organisationer att följa Plans exempel när det gäller att influera utvecklingen av utbildning i länder i tredje världen. Plan uttrycker nämligen att organisationer måste använda strategier för att uppmana regeringar att utveckla sina skolorgan och förbättra utbildningssystem. Utöver denna uppfordring menar Plan även att den egna organisationen har en unik ställning vad gäller förmåga att influera samarbetsländernas regeringar och framhåller därför att de bör utnyttja den fördelen.⁴² Även här återspeglas Escobars tankar om att västerländska biståndsorganisationer jobbar för att sprida sina egna värderingar och den egna kulturen till övriga världen. Att Plan sedan menar att de bör göra det genom att utnyttja den makt som de uppenbarligen är medvetna om att de har tyder på drag av kolonialism vad gäller utformningen av deras utbildningsstrategi och tankarna bakom den.

Förutom att tycka att interventioner som ökar tillgången och deltagandet i utbildning för åsidosatta barn, inom en viss tidsram, som Plan nämner i strategin så vill organisationen också ”...undertake relevant research on key issues [...] to strengthen the evidence base for influencing and improving education policies and practice.”⁴³ Plan menar här alltså att organisationen kommer att utföra vidare forskning för att skapa sig en stabil grund av bevis för att kunna rättfärdiga det faktum att de intervenerar i suveräna staters sätt att utbilda sin befolkning. Citatet exemplifierar det Escobar påpekar när han menar att utvecklingsarbete existerar på grund av ojämlikhet, en ojämlikhet som innebär att den västerländska utvecklingsorganisationen har ett välutvecklat koncept som de vill sprida till sin mottagarpart som då måste vara underutvecklad, alltså i behov av organisationens hjälp. Genom att uttrycka att vidare forskning ska göras för att bibehålla den ojämlika struktur som Plans relation till sina samarbetsländer vilar på reproduceras ytterligare tankar, idéer och diskurser från den koloniala eran genom den utvecklingsdiskurs som organisationen använder sig av i sin strategi.

3.2 Diskurs- och bildanalys av strategins bilder

Broschyren med Plans utbildningsstrategi innehåller, som tidigare påpekat, även bilder. Sammantaget rör det sig om åtta bilder som alla har gemensamt att de föreställer barn och, i vissa fall, även vuxna som på något sätt kommit i kontakt med Plan.

Omslagsbilden föreställer en mörkhyad ung tjej som är i fokus och som kollar in i kameran med ett leende. Bakgrunden är suddig men fler elever kan skimras vars uppmärksamhet är riktad

⁴² Plan, 2010, s.12.

⁴³ Plan, 2010, s. 9, 11.

mot ett annat håll. Bilden är tagen ur en vinkel lite lätt underifrån vilket resulterar i att tjejen i bilden ser ut att ha mer makt då hon verkar se ner på betraktaren.⁴⁴ Det går att urskilja att flickan och de andra, suddiga, barnen sitter vid en bänkar och på bänken som tjejen i fokus sitter vid ligger också en bok. Förmodligen är barnen i skolan. Att döma av bilden verkar det som att barnen trivs med skolan och i och med den maktposition som fotografen verkar sätta tjejen i kan det tänkas att hon får vara med och ta många beslut angående sin skolgång. Glädjen hos flickan som är i fokus för bilden och koncentrationen som kan uppfattas i bakgrunden styrker Plans centrala syfte med sin utbildningsstrategi, nämligen att förbättra utbildning och öka deltagandet i den. Rolig och intressant utbildning är exempel på hur de båda målen uppnås och förmodligen är det just därför den här bilden valts ut och används som omslagsbild. Bildtexten förmedlar att bilden tagits på en skola som Plan stödjer i västra Afrika.⁴⁵

Nästföljande bild i strategibroschyren föreställer en cambodjansk kvinna som volontärarbetar som lärare, utbildad av Plan, i engelska. Kvinnan är i full gång med att leende skriva något på en whiteboardtavla och hennes ögon koncentrerar sig på det hon gör. Även i detta fall är bilden tagen precis märkbart underifrån. Det tillsammans med att kvinnan lutar sig in i bilden gör att hon verkar mäktig och i full kontroll. Ett syfte med bilden kan vara att visa att Plans arbete med att utbilda lärare gör dem till bra ledare och inspirerande lärare. Ledarskap är, som tidigare nämnt, en av de tre huvudpunkter som Plan vill förbättra med utbildning i sina samarbetsländer med hjälp av sin strategi. Det kan också noteras just att kvinnan skriver på en whiteboardtavla, något som trots allt är en relativt ny och lyxig förmån även i väst och andra mer välutvecklade (utefter västerländska mått) länder.⁴⁶

Den tredje bilden som dyker upp i strategin föreställer en mörk yngre pojke vid en skolbänk. Precis som tjejen på omslagsbilden är det han som är i fokus och hans blick är riktad rakt in i kameran med glittrande ögon. Den här bilden är tagen rakt framifrån. Även i denna bild skymtas hans klasskamrater i bakgrunden, något suddiga, men det kan noteras att alla barnen har mörk hy. En lärobok ligger uppslagen under pojkens arm innehållande bilder i färg, en bok liknande de som vanligen ses i västerländska skolor. I handen håller pojken en orange blyertspenna och hans mun ser ut att vara på väg att forma ett leende. Bilden är tagen så nära att inte hela pojken syns i bild, något som kan vara ett medvetet kompositionsval för att förmedla glädje genom bilden.⁴⁷ Barnen går i en Plan-sponsrad skola på Haiti. Återigen kan det tänkas att bilden medvetet är utvald just på grund av det faktum att bilden förmedlar sådan glädje som Plan hoppas på att skapa genom sin strategi och

44 Segeholm, Göran, *Konsten att ta vinnande bilder*, Pagina, Finland, 2011, s. 171.

45 Plan, 2010, s. 1, 16.

46 Plan, 2010, s. 2-3.

47 Segeholm, 2011, s. 158.

att de glada budskapen ger en positiv känsla hos läsaren och därmed en positiv inställning till strategin.⁴⁸

Bilden därpå föreställer en lärare med mörk hy i en av Plans förskolor i Tanzania som står böjd över en elev, en yngre mörkhyad pojke, och verkar hjälpa honom. Både läraren och barnet verkar helt uppslukade av uppgiften som verkar vara något kreativt då barnet har fått färg på händerna. Kanske är syftet med bilden att ge läsaren vidare insikt i vad organisationen bidrar med till samarbetskolor. Bilden är inte särskilt öppen för tolkning utan verkar mer fylla ett dokumentärt syfte.⁴⁹

Femte bilden föreställer en grupp, även här, mörkhyade barn som verkar leka eller busa framför kameran. Gruppen består av tre pojkar och två tjejer och alla fem har stora glada leenden på läpparna. Bildens komposition är stökig och full av rörelse som förmedlar en känsla av glädje och frihet. Även den här bilden är tagen på en skola som får Plans stöd i ett av organisationens samarbetsländer, Ghana. Bilden kan tolkas som en illustration av resultatet av Plans utbildningsutveckling, som att barnen i Plans samarbetsländer blir glada, aktiva och fria genom den typ av utbildning som Plan vill nå fram till med sin strategi.⁵⁰

Bilden därpå, som föreställer en pojke från Ecuador, har lite samma framtoning. Pojken leker med en handdocka föreställande en tjur och bilden ska, enligt bildtexten, föreställa barnvänlig utbildning. Här är det alltså direkt uttalat vad bildens syfte är – att illustrera med ett exempel på vad organisationen menar med just barnvänlig utbildning och hur det påverkar barnen som är mottagare av den sortens utbildning. I detta fallet görs det med ett glatt leende barn som lutar sig lite snett åt vänster i bilden. Den diagonala linje som pojken bildar i fotot förmedlar dels glädje men också energi⁵¹, två positiva fenomen som betraktaren genast kommer att koppla till Plans utbildningsstrategi.⁵²

Sjunde och strategins näst sista bild föreställer en mörkhyad ordförande i en av Plans föräldra- och lärarförbund i Sudan. Mannen har huvudet lite böjt nedåt och en hand utsträckt mot kameran. Handen mot kameran skapar en inbjudande gest men också en lätt diagonal linje framåt som förmedlar en känsla av förändring och energi.⁵³ Att det är just handen som skapar denna linje förmedlar också ett budskap om att mannen är där för att visa vägen eller handleda, något som är Plans syfte med att stötta sådana här förbund, att vägleda lärare och föräldrar åt rätt riktning vad

48 Plan, 2010, s. 4-5.

49 Plan, 2010, s. 6-7.

50 Plan, 2010, s. 8-9.

51 Segeholm, 2011, s. 158.

52 Plan, 2010, s. 10-11.

53 Segeholm, 2011, s. 124.

gäller utbildning samt att få de båda parterna att samarbeta för att öka deltagandet av barn i skolan.⁵⁴

Sista bilden som utbildningsstrategin innehåller är ett fotografi av en indisk tjej som studerar i en skola som stötts av Plan. Bilden är tagen ur en hög kameravinkel, alltså uppifrån, vilket får tjejen att verka osäker och det faktum att hennes blick är riktad ut ur bilden bidrar ytterligare till att samma osäkerhetskänsla förmedlas. Budskapet med bilden och dess syfte i strategin kan vara en del av det bevis som Plan hävdar att de behöver för att kunna rättfärdiga fortsatt inblandning i staters utbildningsutveckling. Att flickan som verkar orolig behöver Plans fortsatta stöd för en fortsatt bra utbildning kan vara en tanke med att just denna bild finns i strategin.⁵⁵

Gemensamt för alla bilder förutom en är att de gestaltar barn och, i vissa fall, vuxna med mörk hy. I det fall som en pojke med ljus hy framträder kan det ändå utläsas av bildtexten att han är från Ecuador. Genom att strategin nästan genomgående innehåller bilder av människor med mörk hy sänder ett väldigt tydligt meddelande om vilka det är som Plan menar ska beröras av deras utbildningsstrategi. Just att alla bilder representerar människor från länder i tredje världen och för att sju av åtta bilder visar mörkhyade individer kan en tydlig koppling till kolonialismen dras. Att sedan alla bilder sprider ett positivt budskap kring Plan och organisationens arbete reflekterar också den aspekt av Plans bild av sig själva som överlägsna, som de som kan hjälpa de underutvecklade till ett bättre, gladare och friare liv.

Alla bilder kan ses ha, som nämns i varje bilds separata analys, någon form av koppling till Plans diskurs och olika resonemang kring utbildningsutveckling och kan därför ses som bidragande faktorer till att den koloniala diskursen reproduceras. Några exempel på hur det kan ses är att flertalet bilder föreställer yngre barn vilket kan ses som ett sätt för Plan att porträttera hur de uppfattar människorna i sina samarbetsländer – som barn. Barn ses som underställda den vuxne och genom att använda mestadels bilder av dem gör att mottagarpartens invånare, den andre, uppfattas som underlägsen. Även om utbildning gäller människor i en yngre ålder så innefattar strategin även högre utbildning som alltså inte bara är ämnad för yngre barn.

Det kan också noteras att alla bilder förutom två är tagna av Plan själva och något annat gemensamt för flertalet av strategins bilder är att dessa är arrangerade. Det innebär att Plan har kunnat vinkla dem precis hur de vill så att bilderna därmed förmedlar att deras utbildningsstrategi är utmärkt. Tydligast är dock det som nämns först i detta stycke, att nästan 90 procent av bilderna visar mörkhyade människor som objekt för Plans hjälp.

54 Plan, 2010, s. 12-13

55 Plan, 2010, s. 14-15

3.3 Analysresultatet – en sammanfattning av text och bild

För att sammanfatta analysen av Plans utbildningsstrategi som gjorts genom att granska dess diskurs ur ett postkolonialt perspektiv kan det sägas att en rad olika koloniala drag har identifierats. Några huvuddrag som tydligast kan ses är att Plan verkar ha en överlägsen självbild, att västerländska normer verkar vara grunden för strategin och att organisationen, genom strategin, verkar vara för utvecklingsinterventioner. Exempel på detta är det faktum att strategin ofta är skriven som att den beskriver ett redan helt färdigt nästintill icke förhandlingsbart koncept som organisationen själva ska sätta i verket i respektive land. Ett annat exempel som styrker att Plan reproducerar kolonialismens diskurs är att de ställer krav på att samarbetsländernas regeringar ska genomföra förändringar eller implementeringar av vissa lagar som organisationen förespråkar. En annan tydlig faktor som visar på kolonial reproduktion i strategin är valet av bilder som gör det så tydligt vilka individer i världen som behöver hjälp.

Det faktum att Plan bara är aktiva de delar av världen som, enligt väst, räknas till tredje världen och som till största del är före detta kolonier är också en intressant aspekt ur det postkoloniala perspektivet. Ytterligare något som kan ifrågasättas med Plans strategi ur ett postkolonialt perspektiv är att denna strategi endast finns i en version och det ter sig som att tanken är att denna enda version ska fungera i Plans samtliga samarbetsländer vilka är utspridda över tre kontinenter. Med denna spridning kan det antas att det finns ganska fatala kultur- och samhällsskillnader mellan länderna och det är intressant att Plan inte tar någon hänsyn till detta alls. Sammanfattningsvis visar analysen att ur ett postkolonialt perspektiv så är Plans utbildningsstrategi högst otillfredsställande.

4. Diskussion

I detta diskussionsavsnitt kommer analysen diskuteras men även en del kritik mot den postkoloniala teorin kommer att lyftas fram för att sedan föra en diskussion kring hur postkolonial kritik kan användas som ett utvecklings- och förbättringsredskap för biståndsorganisationer.

Det kan tydligt ses att den postkoloniala kritiken har mycket att säga om Plans utbildningsstrategi och det finns en hel del som kan förbättras med den, till exempel genom att tänka över en del ord- och bildval. Det är dock extremt viktigt att förstå att endast en förändring av språkbruket, att byta vokabulär, inte räcker. Det handlar i grund och botten om att förändra den idé,

tankar och beteende som hyllar det västerländska eftersom det är precis det som är grunden för allt återskapande av kolonialismen. Precis som Robert Young förklarar, som nämns inledningsvis under teoriavsnittet, är det just en sådan förändring postkolonial teori eftersträvar, att vända på och förändra det tänkande som härstammar från den koloniala eran. Dock menar teoretiker, exempelvis Biggs och Sharp, att detta i praktiken är omöjligt att uppnå. De menar att hur en västerlänning än vänder och vrider på sig och hur väl denne än kulturanpassar så kommer anpassningen alltid ske ur ett västerländskt perspektiv och därmed varje gång reproducera en bit av kolonialismen.⁵⁶

Just på grund av detta sistnämnda så finns det en grund att stå på för att rikta kritik mot den postkoloniala teorin. Joanne Sharp, postkolonial teoretiker, tacklas med detta i sitt samarbete med utvecklingsarbetaren John Biggs och menar att hon i detta gemensamma arbete tvingats inse att den postkoloniala teorin är precis vad det låter som – en teori och inte en praktik. Postkolonial teori tar inte hänsyn till det faktum att människor i världen lider utan verkar istället som en hindrande barriär för de som vill hjälpa människor i nöd. I sitt samarbete har Biggs och Sharp kommit att inse vikten av att de båda områdena arbetar tillsammans eftersom de båda sidorna, postkolonialism och utvecklingsarbete, tillför varandra viktiga kvalitéer – postkolonial teori anpassas i samarbete med utvecklingsarbete till verkligheten och kan då i gengäld fungera som ett nyttigt redskap för utvecklingsarbetet. Biggs och Sharp kallar denna samarbetsvision för ”postcolonial development”.⁵⁷

Genom att postkolonial teori landar i att biståndsarbete faktiskt behövs så öppnar det upp för en viktig samarbetsmöjlighet. För att visa att postkolonial teori inte bara slår undan benen på utvecklingsarbetare så ska nu analysen, där postkolonial teori användes för att identifiera en rad problem som Plans utbildningsstrategi innehöll, användas för förslag på förbättringar som Plan skulle kunna genomföra. Ett av de största problemen med strategin är att den inte är framtagen i samarbete med dem som den ska gälla för – alltså Plans samarbetsländer. Detta är ett enkelt problem att åtgärda, till exempel genom att i varje kulturell region ha en sammankomst där Plan tillsammans med människor från länderna där strategin ska appliceras kan arbeta fram en strategi som båda parterna är överens om. Att bara låta länderna som ska omfattas av strategin ge feedback på den skulle också vara ett, om än mindre optimalt, mindre omständligt alternativ. Det är något som också automatiskt skulle göra strategin mer kulturanpassad.

Nästa steg skulle kunna vara att i arbetet med att förverkliga strategin för att uppnå dess mål verkligen arbeta tillsammans med lokala förmågor, framför allt med större förtroende för dem. Ur ett postkolonialt perspektiv vore det en bättre lösning än att Plan själva ska förverkliga

56 Biggs & Sharp, *Indigenous knowledges and development: a postcolonial caution*, s. 665-668

57 Biggs, John & Sharp, Joanne, ”Postcolonialism and development: new dialogues?”, i *The Geographical Journal*, Vol. 172, No. 1, 2006, s. 6-8.

grundläggande beståndsdelar så som kursplan och läromaterial som då istället blir något som kanske snarare passar den västerländska kulturen och de kunskaper som passar in i det paradigmet än den kultur och det kunskapsparadigm som råder där. Det kan också vara viktigt att under arbetets gång hela tiden ha en löpande dialog med landets regering och övriga institutioner för att hela tiden gemensamt besluta kring sådana saker som om till exempel infrastrukturen behöver utvecklas på vissa ställen. Om så är fallet skulle det också vara bra om en lokal firma fick ordna detta alternativt ett sammansatt team av både arbetare från Plan och från det specifika landet istället för att Plan själva ska besluta och genomföra saker över landets styrande. Det kan också vara viktigt för plan att åsidosätta sina egna intressen som att styra utbildningsutvecklingen utefter de utbildningsprogram som de själva utformat och istället lyssna mer på vad varje land mer specifikt behöver och sedan utforma utbildningsprogram utefter det. Det här är bara några få exempel på lösningar till den rad av problem som Plans utbildningsstrategi står inför, mest för att visa att det är möjligt att genom postkolonial teori identifiera och lösa problem för att nå förbättrade resultat.

Ett sätt för Plan att underlätta en utveckling från en kolonial diskurs kan vara att ha en avdelning inom organisationen som består av en grupp människor med bakgrunder i både postkolonialism och utvecklingsarbete. Den gruppen kan ha i uppgift att granska och utvärdera koncept, program och strategier i en process som går ut på att uppmärksamma problem med Plans arbete samt att hitta bra lösningar på dessa.

5. Slutsatser

Det kan alltså dras en slutsats av analysen, som också nämns i slutet av analysavsnittet, att Plans utbildningsstrategi ur ett postkolonialt perspektiv inte är optimal. Det kan snarare ses att strategin är ett dokument med en diskurs som är en reproduktion av den som existerade under den koloniala eran. Eftersom tendenser som en överlägsen självbild, brist på kulturanpassning samt ett förespråkande av utvecklingsinterventioner går att urskilja i Plans utbildningsstrategi kan det fastslås att strategin upprätthåller ett kolonialt förhållningssätt. Det kan också ses på att Plans bild av den egna organisationen och deras kunskaper och värderingar är det som tydligast lyfts fram som det bästa och enligt de utvalda teoretikerna så är det den delen av Plans diskurs som får mest kritik. En slutsats kan då också dras om att utbildningsstrategin bekräftar vad tidigare forskning visat på, en nyansskillnad som dock kan ses med den här uppsatsen är att den bidrar med det faktum att postkolonial kritik är användbar för utvecklingsorganisationer. Uppsatsen förklarar också på vilket sätt kritiken kan användas.

Det ter sig alltså också så att den kritik som den postkoloniala teorin tillför Plans strategi inte bara raserar den utan snarare är väl så användbar. Genom att använda kritiken identifieras problem med Plans strategi som kanske annars inte hade upptäckts vilket i sin tur ger Plan en möjlighet att förändra och förbättra sin verksamhet och framförallt sin utbildningsstrategi. Kritiken kan på så vis fungera som ett verktyg för hela organisationen att påbörja en utveckling bort från kolonialismens negativa förhållningssätt till omvärlden. Slutsatsen av det blir att postkoloniala teoretiker och utvecklingsarbetare verkligen skulle tjäna på att arbeta tillsammans, postkoloniala teoretiker för att utvecklingsarbetet i praktiken ger postkolonial teori en verklighetsförankring och utvecklingsarbetare för att postkolonial teori är ett verktyg för dem att undvika misstaget att göra en reproduktion av kolonialismen i sitt arbete.

Ytterligare en slutsats som kan dras är det faktum att Plan, som en organisation grundad i ett land som var en stor kolonisationsator, inte direkt verkar ha dragit någon lärdom av den tidens misstag. Snarare, som nämnts flera gånger tidigare, så reproducerar de till stor del den diskurs som Storbritannien till stor del var med om att skapa under kolonialismens tid.

Trots att analysen är indelad i fyra diskursavsnitt, inklusive bildanalysen, som var för sig presenterar en viss kategori av diskurs inom Plans sammanslagna biståndsdiskurs kan det dras en slutsats om att de fyra kategorierna av diskurser till stor del överlappar varandra. Syftet med uppdelningen av diskurserna var endast att förtydliga för läsaren då diskurserna, trots en gemensam grund, ändå skiljer sig åt på vissa sätt. En annan slutsats som kan dras är att en kritisk diskursanalys var en välkvalificerad metod för den här uppsatsen syfte.

6. Sammanfattning

Sammanfattningsvis har uppsatsen behandlat en utbildningsstrategi som organisationen Plan tagit fram. Syftet med uppsatsen och undersökningen var att identifiera och kartlägga de problem som strategin innehöll ur ett postkolonialt perspektiv och den frågeställning som ställdes till det empiriska materialet var: vilka problem kan identifieras i Plans utbildningsstrategi med hjälp av postkolonial teori? För att svara på frågan lyfts här en del av analysens resultat.

Exempel på problem som kunnat identifieras i strategin ur ett postkolonialt perspektiv är Plans brist på samarbete med respektive samarbetsland, istället uttrycker organisationen som att de själva ska förändra något eller ta vid där landet självt inte längre klarar av att uppfylla de mål som

Plan satt upp för deras utveckling. Ett annat problem som kartlagts är det faktum att strategin endast på ett ställe, under en underrubrik, nämner ordet kultur. Det ter sig som så att Plans utbildningsstrategi inte är utformad med kulturhänsyn, inte bara i det avseende att det finns en kulturskillnad mellan Plan, som har en västerländsk kultur, och mottagarlandet utan också i förhållande till länder i olika kulturella regioner. Strategin verkar således vara utformad för att vara allmängiltig. Ytterligare ett problem som upptäckts i utbildningsstrategin är att Plan i vissa fall verkar sakna förtroende för sin samarbetspart och på så vis nedvärderar dennes förmåga att reda ut den egna utvecklingen. Den längre listan av problem och argument för varför de är problematiska finns under analysavsnittet.

För vidare forskning inom samma ämne rekommenderas vidare undersökning av Plans övriga utvecklingsprogram inom de olika ämnen som de är aktiva inom. Även andra utvecklingsorganisationer bör granskas, både icke-statliga och statliga organ. Särskilt viktigt är det att vidare undersökningar inom området utförs då, precis som nämns i det sekundära syftet, postkolonialism syftar till att försöka förändra de maktstrukturer som kolonialismen lämnat efter sig. Genom att analysera dagens aktiva utvecklingsorganisationer kan diskurser och handlingar som är reproduktioner från kolonialtiden uppmärksammas, förhindras och förändras. Kanske först då kan en faktisk utveckling från kolonialismen ses.

Referenser

Litteratur

Baaz, Maria E, "Biståndet och partneskapets problematik" i Mc Eachrane, Michael & Faye, Louis (red), *Sverige och de andra: Postkoloniala perspektiv*, Natur och Kultur, Falun, 2001

Bergström, Göran och Boréus, Kristina (red), *Textens mening och makt metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, andra upplagan, Studentlitteratur, Lund, 2005

Biggs, John & Sharp, Joanne, "Indigenous knowledges and development: a postcolonial caution" i *Third World Quarterly*, Vol. 25, No. 4, 2004

Biggs, John & Sharp Joanne, "Postcolonialism and development: new dialogues?", i *The Geographical Journal*, Vol. 172, No. 1, 2006

Duffield, Mark, *Development, Security and Unending War: Governing the World of Peoples*, Polity, Cambridge, 2007

Escobar, Arturo, *Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World*, Princeton University Press, Princeton N.J., 1995

Plan, *Education Strategy 2010-2013: Children and young people's right to education*, Plan Limited, Surrey, 2010

Segeholm, Göran, *Konsten att ta vinnande bilder*, Pagina, Finland, 2011

Young, Robert J.C., *Postcolonialism A Very Short Introduction*, Oxford University Press, New York, 2003

Övrigt referensmaterial

Plan, *Om plan*, senast besökt 20130521, <http://plansverige.org/om-plan>

UNESCO, *Education for All Movement*, senast besökt 20130521, <http://www.unesco.org/new/en/education/themes/leading-the-international-agenda/education-for-all/>

UR, *Så kan du analysera bilder och rörligt material*, senast besökt 20130521, <http://www.ur.se/Tema/Kallkritik-genomskada-mediebruset/Bildkritik/Bildanalys>

Plan, *The school improvement program*, 2004, senast besökt 20130523, <http://plan-international.org/about-plan/resources/publications/education/the-school-improvement-program>